

K PROBLEMATICE FORMOVÁNÍ SOCIALISTICKÉHO VĚDOMÍ ZEMĚDĚLSKÉ MLÁDEŽE

B. Petříková

PETŘÍKOVÁ, B. (Vysoká škola politická ÚV KSČ, Praha): *K problematice formování socialistického vědomí zemědělské mládeže*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (1) : 23-29.

Procesy formování socialistického vědomí všech pracujících jsou důležitou a nedílnou součástí budování rozvinuté socialistické společnosti. Rozvoj socialistické společnosti je nemyslitelný bez stálého prohlubování socialistického uvědomění pracujících. V procesu rozvoje socialistického vědomí zaujímá klíčové postavení přeměna světového názoru občanů. Jde o dlouhodobý problém, který může být maximálně ovlivněn procesem ideového působení a soustavným vzděláváním. Vzdělávání jako faktor formování osobnosti spolu s jinými faktory významně působí při harmonickém rozvíjení osobnosti v naší společnosti. Významným faktorem tvorby socialistického vědomí je práce, aktivní účast na společenském a politickém životě socialistické společnosti. V celém našem úsilí o výchovu k socialismu, o vytváření a formování socialistického vědomí třeba neustále vycházet ze zvláštností současného historického období, které se vyznačuje konfrontací dvou protikladných světových názorů — socialismu a imperialismu.

společenské vědomí; formování socialistického vědomí; světonázorová orientace; úroveň vzdělání; práce; pracovní iniciativa; účast na společenském a politickém životě socialistické společnosti

Procesy formování socialistického vědomí všech pracujících jsou důležitou a nedílnou součástí budování rozvinuté socialistické společnosti. XVI. sjezd naší strany zdůraznil, že v současné době je význam aktivního formování společenského vědomí, to znamená jeho přetváření ve skutečné vědomí socialistické, jedním z předních úkolů, které stojí jak před naší stranou, tak před naším socialistickým státem.

Rozvoj socialistické společnosti je nemyslitelný bez stálého prohlubování socialistického uvědomění pracujících, předpokládá další přeměny ve způsobu myšlení lidí a všestranný rozvoj celého duchovního života společnosti. Procesům prohlubování socialistického charakteru vědomí lidí je nutné věnovat každodenní a systematickou pozornost. Proto také úkoly, které XVI. sjezd stanovil pro oblast ideově výchovného působení strany, jsou mimořádně náročné. Soustřeďují se na formování všestranně rozvinuté osobnosti, na formování takového způsobu myšlení lidí, v němž určující úlohu sehrávají socialistické ideály, vědecký světový názor a morální hodnoty budovatele nové společnosti. Jde o způsob myšlení, kterému je cizí jakýkoliv projev maloměstství, které se staví nesmiřitelně ke všem projevům buržoazní ideologie a socialismu cizím negativním jevům a přežitkům minulosti. Proto formování

socialistického vědomí je velice složitým procesem. Soudruh G. Husák na XVI. sjezdu KSČ uvedl: „Není nic tak složité a náročné, jako výchova člověka... Formování socialistického uvědomění člověka, které zasahuje světonázorovou, morální i pracovní výchovu, se uskutečňuje v mnohostranném procesu socialistické výstavby.“

Úkoly, jež před naší společností staví KSČ, jsou stále složitější a náročnější. Vyžadují vyšší aktivitu lidí, rozvoj iniciativy, tvořivý přístup zejména proto, že stojíme před kvalitativně novými úkoly. K růstu aktivity lidí může dojít pouze na základě růstu jejich politické uvědomlosti.

V souvislosti s tím, jak se zostřují rozpory mezi kapitalismem a socialismem, zesiluje se též ideologická diverze proti socialismu, která je prováděna s použitím různých forem a metod. Zaměřuje se zejména na destrukci socialistického vědomí. Proto boj proti buržoazní ideologii, revizionismu a antikomunismu je nutnou součástí veškeré činnosti, směřující k rozvíjení a formování socialistického vědomí. V těchto podmínkách je formování socialistického vědomí velice složitým procesem.

Formování socialistického vědomí se stává závažnou politicko-ideovou a teoretickou otázkou. Účinná výchova socialistického typu osobnosti vyžaduje komplexní, jednotné politicko-výchovné působení všech faktorů a složek naší socialistické společnosti. Složitost a zejména nezbytná soustavnost procesů formování socialistického vědomí lidí předpokládá také systematické a hluboké vědecké zkoumání. Výsledky tohoto zkoumání musí být použitelné pro komplexní řízení této oblasti. Nové náročné úkoly, které stojí před stranou právě v oblasti formování socialistického vědomí lidí, vyžadují další rozvoj vědeckého poznání a jeho účinnější spojení s každodenní politickou činností.

Poznání reálného vědomí sociálních celků se neobejde bez empirických zdrojů. Těmito zdroji však nemohou být jen specifická šetření v oblasti vlastního vědomí, ale také rozborů reálné praxe, reálného ekonomického a politického života těchto celků. Dosavadní zaměření sociologických výzkumů převážně jen na oblast vědomí (názorů, mínění apod.) tak neposkytuje dostatek podkladů pro hlubší identifikaci stavu vědomí tříd a dalších sociálních skupin. Navíc stávající šetření se zabývají různými aspekty vědomí, mají rozdílnou tematiku — od světonázorové orientace přes vztah lidí k práci, ke kultuře, sportu až k otázkám názorů na politickou aktivitu, mezinárodní situaci apod. Nepokrývají tedy předpokládanou sféru vědomí sociálního celku rovnoměrně. Přesto poskytují zajímavá data i dílčí poznatky, jež by mohly být dále zobecňovány.

V současné době je mimořádně důležité soustavně posilovat rozhodující faktor intenzivního rozvoje socialistické ekonomiky, tj. výchovu nového člověka, schopného řešit současné úkoly v náročných podmínkách společenského vývoje. V tomto úsilí představuje významnou rezervu síla uvědomění, protože osud všech našich plánů a záměrů je v rukou těch, kteří ho mají realizovat, v rukách dělníků, družstevních rolníků, řídicích pracovníků a inteligence. Hlavním a nejvlastnějším výsledkem tohoto procesu vytváření socialistického vědomí je realizace leninské zásady přetvářet s pomocí revoluční teorie společenskou praxi.

V procesu rozvoje socialistického společenského vědomí zaujímá klíčové postavení přeměna světového názoru občanů — na jedné straně eliminování vlivu buržoazního idealistického světového názoru, na

druhé straně osvojování vědeckého světového názoru širokými masami obyvatelstva. Osvojení si vědeckého světového názoru širokými masami lidu je základní podmínkou, umožňující člověku se správně orientovat ve složitém společenském dění. Na zvládnutí vědeckého světového názoru závisí přístup mas k rozvoji společnosti, k zapojení občanů do pracovního procesu, na něm závisí angažovanost lidí i jejich účast na řízení společnosti.

Zjišťování údajů o struktuře světonázorového zaměření, o světonázorové orientaci obyvatelstva, je obtížnou záležitostí a nelze je realizovat jediným druhem výzkumu. Výsledky několika výzkumů zřetelně prokázaly, že vědecký světový názor zakotvil u značné části populace ČSSR starší 18 let. Stále více lidí rok od roku přijímá vědecký světový názor za svůj. Je důležité, že si ho osvojuje především mladá generace. Mládež se přihlašuje k marxistickému světovému názoru relativně nejčastěji. Na druhé straně se také nejméně často hlásí k náboženskému světovému názoru. Nemá přirozeně tak vyhraněný názor jako starší občané. Převaha marxistického smýšlení u mladých lidí je jedním z pozitivních poznatků výzkumu. Nelze však přesně odpovědět, které faktory a jak toto smýšlení ovlivňují.

Výsledky mnoha výzkumů potvrzují, že světonázorová orientace občanů úzce souvisí s jejich politickým přesvědčením, angažovaností. Přeměna světonázorové orientace souvisí s jejich věkem a vzděláním, a to zejména pokud jde o náboženské založení.

Těmto problémům je nutno věnovat zvýšenou pozornost zejména proto, že mají rozhodující význam v efektivním působení na vědomí a myšlení lidí. Jde o dlouhodobý problém, související s postupnou přeměnou a výchovou lidí, o problém, který může být maximálně ovlivněn procesem ideového působení a soustavného vzdělávání.

Budování a vývoj rozvinuté socialistické společnosti je nemyslitelný bez růstu vzdělanostní úrovně pracujících. Rozmach vzdělávání a sebevzdělávání je jedním z charakteristických rysů naší společnosti. Soustava škol a institucí mimoškolního vzdělání zpřístupňuje osvojování vědeckých poznatků v zásadě všem občanům. To má mimořádný význam jak pro zvyšování kvalifikace pracujících, tak i pro poznání společenského významu vědy. Vytváří se příznivé klima pro aplikaci vědeckých poznatků ve společnosti a to je při realizaci vědeckotechnického rozvoje v našich společenských podmínkách pozitivní faktor. Osvojování vědeckých poznatků se projevuje i v novátorství pracujících, ve vynálezeckém a zlepšovateckém hnutí, a pomáhá tak posílit tvůrčí charakter práce za socialismu.

Vzdělávání a sebevzdělávání jako faktor formování osobnosti spolu s jinými významně působí při harmonickém rozvíjení osobnosti v naší společnosti. Vztah ke vzdělání se stal nejvýznamnější sociální potřebou. Intelktualizace zemědělské práce, obohacování mimopracovního života, orientace zemědělské mládeže na tvůrčí aktivity spojené s kvalifikovanou prací, to vše zesiluje snahy o dosažení vyšší úrovně vzdělání, především vzdělání odborného.

Ve výsledcích výzkumu zemědělské mládeže se ukázalo, že největší částí (47,5 %) jsou zastoupeni mezi zemědělskou mládeží pracovníci vyučení ve 2—4letém oboru. Mladých pracovníků se základním vzděláním nebo se základním vzděláním a kursy je asi 30 % (dvakrát více žen než mužů), 21 % středoškoláků (59,5 % žen), 2,5 % vysoko-

školáků [z 85 % převládají muži]. Většina mladých pracovníků v zemědělství hodnotí své pracovní zařazení přiměřené kvalifikaci, 14,5 % se domnívá, že jejich kvalifikace není plně využita, a 11,8 % pociťuje spíše nedostatek kvalifikace. Zhruba 30 % mladých pracovníků si dále svoji kvalifikaci nezvyšuje. Zbývajících 70 % pracovníků si různými formami kvalifikaci zvyšuje [K r ů č e k a kol. 1977]. Vztah k dalšímu vzdělávání a sebevzdělávání úzce souvisí s náročností vykonávané práce, protože zejména charakter práce stimuluje úsilí dále se vzdělávat.

Úloha výchovy a vzdělávání v procesu socializace osobnosti a její profesionalizace významně roste. Je determinována výsledky v sociálně ekonomické, politické a kulturní sféře života socialistické společnosti.

Rozvoj vzdělání se stává významnou sociální hodnotou, která přispívá ke zvyšování uvědomělosti lidí, upevňuje jejich vztah k práci a zvyšuje tvořivost v práci.

Významným faktorem tvorby socialistického společenského vědomí zemědělské mládeže je práce. Práce, a to především práce v kolektivu, má značný význam pro formování společenského vědomí. Pracovní kolektiv je jedním z významných míst, kde dochází k vytváření i působení společenského vědomí na jednotlivé členy konkrétního kolektivu. Působí na jednání a chování lidí, na zaujímání postojů, přijímání rozhodnutí a rozvíjení vlastní činnosti. Právě v pracovních kolektivech se nejvýrazněji formuje a rozvíjí osobnost socialistického člověka. Výchovná úloha pracovního kolektivu a její zodpovědnost za formování socialistického vědomí jeho členů se právem často zdůrazňuje.

Z výsledků výzkumu provedeného ÚML VŠP v Nitře (1982) vyplývá, že zemědělská mládež je ve svém pracovním kolektivu spokojena především se vzájemnými vztahy členů kolektivu. Takto odpovědělo 59,6 %; se vzájemnou pomocí jednotlivých členů je spokojeno 57 %, se zodpovědným přístupem vedoucích pracovníků 31 %.

Vyspělost, zralost a stmelenost pracovního kolektivu a míra prvků kolektivnosti jsou faktory, které ovlivňují celkovou činnost kolektivu, jeho společenskou efektivitu i stav socialistického vědomí jeho jednotlivých členů.

Velký vliv na rozvoj a utváření osobnosti mladého člověka mají mládežnické kolektivy, které se stávají důležitým činitelem při zvyšování společenské a pracovní aktivity. Socialistická pracovní iniciativa zemědělské mládeže se rozvíjí zásluhou SSM a dalších společenských organizací (ROH) v široké paletě konkrétních forem soutěžení a hnutí mládeže.

K důležitým formám pracovní iniciativy zemědělské mládeže patří např. hnutí Rudý karafiát (soutěž mladých pracovníků o Rudý karafiát na plnění konkrétních úkolů podle podmínek a potřeb), zlepšovatelské a novátorské hnutí ZENIT „Ani zrno nazmar“, iniciativa mládeže při výrobě objemných krmiv apod. SSM organizuje v rámci hnutí ZENIT ve spolupráci s ministerstvem zemědělství a výživy, ústředním výborem Odborového svazu pracovníků v zemědělství, ústředním výborem Svazu družstevních rolníků a dalšími organizacemi a institucemi pod názvem Mistři zítřka řadu soutěží zručnosti mladých zemědělců podle jednotlivých profesí. Jde především o soutěže zručnosti mladých zemědělských mechanizátorů, opravářů, traktoristů, dojiček i dalších, kteří si tak ověřují svoji profesionální zdatnost, učí se mistrovsky ovládat svoji profesi.

Přehled o účasti v progresivních formách socialistické soutěže, na něž se v poslední době zvláště soustřeďuje pozornost, udává tab. I.

I. Účast v progresivních formách socialistické soutěže (v ‰). — Participation in progressive forms of socialist competition (in ‰)

Forma	Účast pracovníků	Muži	Ženy	Věk				
				do 20 let	21—25	26—30	31—59	60 let
BSP	32,6	34,6	28,2	31,4	39,6	40,5	28,0	8,7
KRB	4,2	5,8	1,9	0,0	2,1	3,9	4,2	1,5
Mládežnické hnutí	1,7							
Jiné hnutí	2,6			chybí údaje				
Celkem	41,1							

Pramen: Charitonová a kol. 1980

Účast pracovníků v soutěži BSP se příliš neliší od jiných resortů. Socialistická soutěž vede k vytváření uvědomělých postojů k práci, pracovním prostředkům a k přijímání inovací. Ukazuje se, že členové dobře fungujících BSP (a jiných forem) jsou aktivnější při řešení otázek výroby, pečují lépe o pracovní prostředí a upozorňují na jeho nedostatky, pocítují vyšší osobní odpovědnost za otázky výroby a kvalitu práce.

Velmi důležitou činností pro formování socialistického společenského vědomí zemědělské mládeže je aktivní účast na společenském a politickém životě socialistické společnosti. Rozsah i intenzita reálné účasti pracujících na společenských procesech je jednou z nových kvalit socialistické společnosti. Budování rozvinuté socialistické společnosti vyžaduje maximální rozvoj společenskopolitické aktivity pracujících.

Mládež se nepodílí na socialistickém řízení a správě jenom prostřednictvím své organizace SSM. Aktivně je zapojena i do jiných společenských orgánů a organizací. Jde o členství a aktivní účast na práci v politických organizacích, odborech, společenských organizacích, v orgánech státní moci, o účast v kulturních organizacích a institucích apod.

Ve společenských organizacích Národní fronty jsou organizovány zhruba 3/4 mladých pracovníků (76,7 ‰), z toho 37,7 ‰ je členy jedné organizace, 27,7 ‰ členy dvou organizací a 11,3 ‰ členy tří nebo více organizací.

Členy komisí a poslanci národních výborů je 11,5 ‰ mladých pracovníků (převážně mužů) a procento jejich zapojení se zvyšuje s věkem. 15—19letí se podílí v komisích NV zhruba 3 ‰, 20—24letí 5 ‰ a 25—29letí 17,2 ‰.

Prohlubující se účast mládeže v pracovním a společenském životě naší společnosti je objektivní nutností. Z hlediska současných a zejména perspektivních úkolů zemědělství vzrůstá význam komplexní socialistické výchovy, odborné a politické přípravy mladé generace. Důležitou a nezastupitelnou funkci při formování vědeckého světového názoru a především komunistické morálky má mládežnická organizace

SSM. Její úlohou je výchova členů ke skutečnému humanismu a kolektivistické morálce.

Těmto problémům je nutno věnovat náležitou pozornost zejména proto, že mají rozhodující význam pro vědomí a myšlení lidí. Při utváření socialistického vědomí je nutno mít vždy na paměti leninskou zásadu — jednotu slov a činů. Konkrétní čin, reálný výsledek činnosti, je nejen konkrétním výsledkem výchovné práce, ale též nejúčinnějším faktorem výchovy mas. Proto k vytváření socialistického společenského vědomí je nutno využívat všech prostředků výchovného působení. Úspěch se dosahuje zpravidla tam, kde jednotně působí stranické, odborové, svazácké a další společenské organizace, pracovní kolektivy, rodina a škola, řídicí a správní orgány i veřejné mínění, kde se ideologická koncepce cílevědomě projevuje v praktické činnosti, v práci, studiu i každodenním životě.

V celém našem úsilí o výchovu k socialismu, o vytváření a formování socialistického společenského vědomí, třeba neustále vycházet ze zvláštností současného historického období, které se vyznačuje konfrontací dvou protikladných světových názorů — socialismu a imperialismu. V tomto boji, který se stále zostřuje, jde především o získání vědomí lidí. Proto je velmi důležité vytvářet socialistické vědomí jako výsledek dialektické jednoty marxisticko-leninské teorie a socialistické společenské praxe i citových zkušeností a vztahů k socialismu a vlastní účasti prostřednictvím pracovních, zájmových, politických i jiných kolektivů na budování rozvinuté socialistické společnosti.

Literatura

CHARITONOVÁ, V. a kol.: Charakteristika dosaženého stupně rozvoje socialistického způsobu života v zemědělství a na venkově. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1980.

KRŮČEK, Z. a kol.: Sociální postavení zemědělské mládeže. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1977.

Formování socialistického vědomí družstevních rolníků. Nitra, ÚML VŠP 1982.

XVI. sjezd KSČ. Praha, Svoboda 1981.

Došlo dne 10. 1. 1984

ПЕТРШИКОВА, Б. (Политический институт ЦК КПЧ, Прага): О проблематике формирования социалистического самосознания сельскохозяйственной молодежи. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (1) : 23-29.

Процессы формирования социалистического самосознания всех трудящихся являются важной и неотрывной частью строительства развитого социалистического общества. Развитие социалистического общества немыслимо без неустанного углубления социалистического самосознания трудящихся. В процессе развития социалистического самосознания главнейшую роль играет перемена мировоззрения граждан. Это проблема долговременного характера, на которую в максимальной степени могут влиять процесс идейного воздействия и систематическое образование. Образование как фактор формирования личности, вместе с другими факторами, оказывает важное действие на гармоничное развитие личности в нашем обществе. Первостепенным фактором формирования социалистического самосознания является труд, активное участие в общественной и политической жизни социалистического общества. Во всем нашем стремлении воспитывать для социализма, создавать и формировать социалистическое самосознание, нужно неустанно исходить из особенностей современного исто-

рического периода, характеризующегося конфронтацией двух противоположных мировоззрений — социализма и империализма.

общественное самосознание; формирование социалистической сознательности; ориентация мировоззрения; уровень образования; труд; трудовая инициатива; участие в общественной и политической жизни социалистического общества

PETŘÍKOVÁ, B. (University of Politics of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia, Praha): *The Problems Related to Forming Socialist Consciousness of Young People Working in Agriculture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (1) : 23-29.

The processes connected with the formation of socialist consciousness of all working people are an important and integral part in the construction of the developed socialist society. The advance of socialist society is unthinkable without continuous deepening of socialist conviction of working people. In the process of development of socialist consciousness, the key role is played by the conversion of citizens' world view. This is a long-term problem which can be influenced to a maximum extent by ideological propaganda and by systematic education. The education, as a factor of personality formation, has along with other factors a significant impact on the harmonic development of personality in our society. An important factor in the formation of socialist consciousness is labour, active participation in social and political life of the socialist society. All our efforts aimed at the education to socialism, creation and formation of the socialist consciousness, must never stop taking into consideration the particularities of the present historic era, characterized by the confrontation of two antagonistic world philosophies — socialism and imperialism.

social consciousness; formation of socialist consciousness; world-view orientation; education level; labour; labour initiative; participation in the social and political life of the socialist society

Adresa autorky:

Doc. ing. Božena Petříková, CSc., Vysoká škola politická ÚV KSČ, Mártiho 31, 162 52 Praha 6 - Veleslavín
